

KMP.570.18.2018.RK

**Raport Krajowego Mechanizmu Prewencji Tortur z wizytacji
Komendy Rejonowej Policji Warszawa I
(wyciąg)**

1. Wprowadzenie

Na podstawie artykułu 19 *Protokołu fakultatywnego do Konwencji w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania*, przyjętego przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych w Nowym Jorku dnia 18 grudnia 2002 r. (Dz. U. z 2007 r. Nr 30, poz. 192), dalej OPCAT, oraz działając na wniosek Rzecznika Praw Obywatelskich, w dniu 10 lipca 2018 r. Krajowy Mechanizm Prewencji Tortur (dalej: KMPT, Mechanizm) wizytował Komendę Rejonową Policji Warszawa I, przy ul. Wilczej 21 (dalej: Komenda, jednostka, placówka).

W skład zespołu wizytującego wchodził: dr Hanna Machińska (Zastępczyni Rzecznika Praw Obywatelskich), Justyna Zarecka (politolog), Marcin Kusy i Rafał Kulas (prawnicy).

Wizytacja była monitorowana przez członków delegacji Podkomitetu ds. Prewencji Tortur ONZ (SPT)¹, którzy pełnili rolę bezstronnych obserwatorów.

Celem wizytacji KMPT, zgodnie z art. 19 OPCAT, było sprawdzenie sposobu traktowania osób pozbawionych wolności, by wzmocnić, jeśli to niezbędne, ich ochronę przed torturami oraz innym okrutnym, niehumanitarnym lub poniżającym traktowaniem albo karaniem, a następnie przedstawić rekomendacje właściwym władzom w celu poprawy traktowania oraz warunków zapewnionych osobom pozbawionym wolności i zapobieganie torturom oraz innemu okrutnemu, niehumanitarnemu lub poniżającemu traktowaniu albo karaniu, w zgodzie z odpowiednimi standardami organizacji międzynarodowych.

Przeprowadzone czynności polegały na:

- wysłuchaniu informacji na temat funkcjonowania Komendy, przedstawionej przez insp. Sławomira Piekuta – Komendanta Rejonowego Policji,

¹ Subcommittee on Prevention of Torture and other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment.

- oglądzie pomieszczeń Komendy,
- inspekcji samochodu służącego do konwojowania osób zatrzymanych,
- rozmowie z osobą zatrzymaną, w warunkach zapewniających poufność rozmowy,
- rozmowie z personelem placówki,
- analizie dokumentacji, m.in. rejestru skarg, wybranych akt postępowań skargowych i przygotowawczych, książki ewidencji przepustek jednorazowych, listy tłumaczy języków obcych,
- wykonaniu dokumentacji fotograficznej wybranych pomieszczeń i dokumentacji.

Przedstawiciele KMPT poinformowali Komendanta Rejonowego Policji insp. Sławomira Piekuta o ustaleniach dokonanych w ramach powyższych czynności, a także wysłuchali jego uwag i wyjaśnień. Ponadto po zakończeniu wizytacji poddano analizie dokumentację związaną z funkcjonowaniem placówki.

W przedmiocie zainteresowania przedstawiciele KMPT każdorazowo pozostają następujące zagadnienia: traktowanie osób zatrzymanych przez funkcjonariuszy, warunki materialne zatrzymania, funkcjonowanie w praktyce podstawowych zabezpieczeń chroniących osoby pozbawione wolności przed złym traktowaniem, kwalifikacje personelu.

W niniejszym raporcie uwzględniono obszary, które wymagają wzmocnienia z punktu widzenia zapobiegania torturom i innym formom złego traktowania osób pozbawionych wolności (pkt. 4). Raport opisuje również problemy systemowe wymagające zmiany obowiązującego prawa (pkt. 3).

2. Zakaz represji

Stosownie do art. 21 ust. 1 OPCAT żadna osoba (np. zatrzymany, funkcjonariusz Policji, pracownik cywilny Komendy, inna osoba przebywająca w placówce w dniu wizyty) lub organizacja, która przekazała KMPT informację, nie może ponieść jakiejkolwiek sankcji lub uszczerbku z tego tytułu, niezależnie czy udzieliła informacji prawdziwej, czy fałszywej. Wskazany przepis OPCAT stanowi bowiem, że *żadna władza lub funkcjonariusz nie nakaże, nie zastosuje, nie pozwoli ani nie dopuści do stosowania jakiejkolwiek sankcji przeciwko jakiejkolwiek osobie lub organizacji, za przekazanie krajowemu mechanizmowi prewencji jakiejkolwiek informacji, prawdziwej bądź fałszywej, i żadna taka osoba lub organizacja nie poniesie żadnego uszczerbku w jakikolwiek inny sposób.*

3. Problemy systemowe

3.1. Kontrola osobista osób zatrzymanych połączona z rozbieraniem ich do naga

W placówce dokonuje się kontroli osobistej każdej osoby zatrzymanej. Polega ona na rozebraniu się zatrzymanego do naga (jest przeprowadzana jednoetapowo) i wykonaniu przysiadu. Odbywa się w wyznaczonym, monitorowanym pomieszczeniu, nazwanym *pomieszczeniem przeszukań*. Kontroli kobiet dokonują funkcjonariuszki Policji.

Funkcjonariusze działają na podstawie art. 15 ust. 1 pkt 5 ustawy z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji (tekst jednolity Dz.U. 2017 poz. 2067), który został uznany przez Trybunał Konstytucyjny za niezgodny z Konstytucją, w zakresie, w jakim uprawnia funkcjonariuszy Policji do dokonywania kontroli osobistej, nie określając granic tej kontroli².

Zgodnie z wyrokiem Trybunału powyższy przepis utraci moc, w zakresie wskazanym w wyroku, z dniem 23 czerwca 2019 r. (tj. po upływie 18 miesięcy od dnia ogłoszenia wyroku w Dzienniku Ustaw).

Z uwagi na ryzyko złego traktowania osób poddawanych kontroli osobistej, KMPT widzi konieczność pilnego uregulowania tej kwestii. Kontrola osobista jest bowiem środkiem bardzo inwazyjnym oraz potencjalnie poniżającym, mogącym wywoływać w człowieku poczucie upokorzenia i wstydu.

3.2. Brak badań lekarskich wszystkich osób zatrzymanych

Nie wszyscy zatrzymani są badani przez lekarza. Policjanci kierują się w tej materii prawem krajowym. Zgodnie z rozporządzeniem Ministra Spraw Wewnętrznych³ obowiązkowemu badaniu lekarskiemu są poddawane:

- osoby żądające badania lekarskiego,
- posiadające widoczne obrażenia ciała niewskazujące na stan nagłego zagrożenia zdrowotnego,
- oświadczające, że cierpią na schorzenia wymagające stałego lub okresowego leczenia, którego przerwanie powodowałoby zagrożenie życia lub zdrowia,
- kobiety karmiące piersią i w ciąży,
- osoby chore zakaźnie,
- osoby z zaburzeniami psychicznymi,

² Zob. Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 14 grudnia 2017 r., sygn. akt K 17/14 (Dz.U. z 2017 r., poz. 2405).

³ Zob. § 1. ust. 3 rozporządzenia Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 13 września 2012 r. w sprawie badań lekarskich osób zatrzymanych przez Policję (Dz. U. z 2012 r., poz. 1102).

- nieletni po spożyciu alkoholu lub innego, podobnie działającego środka.

Pomimo, iż prawo krajowe nie określa takiego obowiązku, w ocenie KMPT, obowiązkowym badaniom lekarskim powinny być poddawane wszystkie osoby zatrzymane. Niezależne badanie lekarskie i właściwe dokumentowanie urazów stwierdzonych podczas badania uważane jest za podstawową i minimalną gwarancję chroniącą te osoby przed torturami i przemocą, silnie podkreślaną przez międzynarodowe instytucje monitorujące traktowanie osób pozbawionych wolności – Podkomitet ds. Prewencji Tortur ONZ (SPT)⁴ oraz Europejski Komitet ds. Zapobiegania Torturom oraz Nieludzkiemu i Poniżającemu Traktowaniu albo Karaniu (CPT)⁵.

Takie badanie chroni też samych funkcjonariuszy przed fałszywymi zarzutami, że obrażenia powstały podczas pobytu zatrzymanych pod nadzorem Policji. Z kolei świadomość ujawnienia ewentualnych śladów przemocy i ich udokumentowania może zadziałać odstrasżająco na osoby rozważające potencjalnie możliwość użycia przemocy .

3.3. Brak dostępu do obrońcy od początku zatrzymania

Nie każda osoba zatrzymana ma w praktyce dostęp do obrońcy od początku zatrzymania. Taka sytuacja stwarza ryzyko złego traktowania, gdyż jak pokazuje doświadczenie KMPT, ryzyko tortur jest największe bezpośrednio po zatrzymaniu. Niezwykle istotna jest tutaj sytuacja osób ubogich, których nie stać na opłacenie obrońcy z wyboru. Ponadto procedura przyznania obrońcy z urzędu nie zapewnia w praktyce dostępu do obrońcy bezpośrednio po zatrzymaniu. Wniosek o przyznanie obrońcy z urzędu można bowiem złożyć dopiero po pierwszym przesłuchaniu w charakterze podejrzanego, nie zaś bezpośrednio po zatrzymaniu. Do czasu więc wyznaczenia obrońcy z urzędu i jego pierwszego kontaktu z klientem, funkcjonariusze realizują z zatrzymanym czynności służbowe (np. przesłuchania, rozpytania). Taka sytuacja stwarza wysokie ryzyko tortur.

⁴ Zob. Raport SPT z wizyty na Ukrainie, CAT/OP/UKR/1, § 45-48; Raport SPT z wizyty na Ukrainie, CAT/OP/UKR/3, § 57-61; Raport SPT z wizyty w Peru, CAT/OP/PER/1, § 20; Raport SPT z wizyty w Szwecji, CAT/OP/SWE/1, § 62-64.

⁵ European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CPT). Zob. Drugie Sprawozdanie Ogólne, CPT/Inf (92) 3, § 36-38; Raport CPT z wizyty w Polsce, CPT/Inf (2014) 21, § 26, 30.

KMPT podkreśla, że dostęp do prawnika osoby zatrzymanej jest pojęciem szerszym niż udzielanie pomocy prawnej i zapewnienie obrony w postępowaniu karnym. Taki kontakt stanowi podstawową i minimalną gwarancję prewencji tortur, na co wskazują SPT i CPT⁶.

Obrońca pełni też pozytywną rolę w odniesieniu do jakości dochodzenia i profesjonalizmu funkcjonariuszy, poprawia relacje i współpracę między Policją i zatrzymanymi, co w rezultacie przynosi korzyści śledztwu⁷.

Powyższy problem był już sygnalizowany Ministrowi Sprawiedliwości przez Rzecznika Praw Obywatelskich⁸.

4. Obszary wymagające poprawy

4.1. Traktowanie

Delegacja KMPT nie uzyskała informacji wskazujących na stosowanie przez funkcjonariuszy tortur lub złe traktowanie osób zatrzymanych. Niepokój budzi jednak praktyka stosowania kajdanek przez funkcjonariuszy. Zatrzymani podczas doprowadzenia, wykonywania czynności służbowych na terenie Komendy (przesłuchań, rozpytań) oraz w czasie transportu skuci są przez cały czas kajdankami. Taka praktyka stwarza ryzyko złego traktowania. Budzi też wątpliwości w odniesieniu do zasady proporcjonalności wskazanej w ustawie o środkach przymusu bezpośredniego.

Zgodnie z ustawą kajdanek można użyć m.in. w celu zapewnienia bezpieczeństwa konwoju lub doprowadzenia oraz prewencyjnie, w celu zapobieżenia ucieczce i objawom agresji lub autoagresji⁹. Kajdanki powinny być jednak wykorzystywane proporcjonalnie do stopnia zagrożenia i tylko wówczas, gdy są niezbędne dla celu ich użycia¹⁰.

W ocenie KMPT kajdanki nie powinny być profilaktycznie stosowane wobec wszystkich osób zatrzymanych, a tylko wtedy, gdy wyraźnie uzasadnia to ocena ryzyka w indywidualnym przypadku. Kajdanki nie powinny być zbyt ciasno zapięte (może to powodować poważne konsekwencje zdrowotne) i należy je stosować tylko tak długo, jak jest to absolutnie niezbędne.

⁶ Zob. Raporty SPT z wizyt na Ukrainie, CAT/OP/UKR/1, § 39 oraz CAT/OP/UKR/3, § 50-52; Raport CPT z wizyty w Polsce, CPT/Inf (2018) 39, § 23; Dwudziesty Pierwszy Raport Generalny CPT, CPT/Inf(2011) 28, § 18-25.

⁷ Zob. 2017 Symposium on Procedural Safeguards in the first hours of police custody Outcome Report, APT, s. 10.

⁸ Zob. Wystąpienia Generalne RPO do Ministra Sprawiedliwości z dnia 18.04.2017 r. i 27.09.2018 r., KMP.570.3.2017.RK.

⁹ Zob. art. 11 pkt. 9, 1-11, 13 i 14; art. 13 ust. 1, art. 15 ust. 1 ustawy z dnia 24 maja 2013 r. o środkach przymusu bezpośredniego i broni palnej (tekst jednolity Dz. U. z 2018 r. poz. 1834).

¹⁰ Zob. art. 6 ust. 1 w zw. z art. 12 ust. 1 pkt 2 lit. a) ustawy o środkach przymusu bezpośredniego i broni palnej.

Powyższy standard jest zgodny z rekomendacjami Europejskiego Komitetu ds. Zapobiegania Torturom oraz Nieludzkiemu i Poniżającemu Traktowaniu albo Karaniu (CPT) oraz Podkomitetu ds. Prewencji Tortur ONZ (SPT)¹¹. Co więcej, CPT wskazuje, że kajdanki nie powinny być stosowane podczas przesłuchań lub rozpytań podejrzanych¹².

Nie powinny być też stosowane jako zasada w czasie transportu¹³. Ich użycie powinno być uzasadnione oceną ryzyka w konkretnym przypadku, kiedy ich zastosowanie wydaje się absolutnie konieczne. Powinny być wówczas stosowane w sposób, który eliminuje ryzyko zranienia osoby konwojowanej¹⁴. Należy unikać zakładania ich za ręce trzymane z tyłu z uwagi na możliwość niewygody dla zatrzymanego i ryzyko obrażeń w razie wypadku.

CPT podkreśla, że konwojowani powinni być przewożeni w bezpiecznych furgonetkach, eliminując w ten sposób konieczność zakładania kajdanek podczas podróży¹⁵.

O tym, że kajdanki nie powinny być stosowane automatycznie podczas każdego transferu zatrzymanych, mówią też eksperci z Uniwersytetu w Essex. Zwracają oni uwagę na konieczność przeciwdziałania ewentualnym fizycznym uszczerbkom pasażerów, które mogą wystąpić, gdy są oni skuci, a pojazd hamuje lub ulegnie wypadkowi. Stosowanie kajdanek ogranicza bowiem zdolność zatrzymanych do ochrony przed upadkiem¹⁶.

Za niedopuszczalne należy uznać stosowanie kajdanek w trakcie badań lekarskich lub przykuwanie zatrzymanego do łóżka podczas pobytu w szpitalu. Taka praktyka narusza

¹¹ Zob. Raport CPT z wizyty we Francji, CPT/Inf (2017) 7, § 13; Raport CPT z wizyty na Cyprze, CPT/Inf (2018) 16, § 15; Raport CPT z wizyty w Holandii, CPT/Inf (2017) 1, § 13; Raport CPT z wizyty w Belgii, CPT/Inf (2018) 8, § 18; Raport CPT z wizyty w Hiszpanii, CPT/Inf (2017) 34, § 8; Raport CPT z wizyty w Wielkiej Brytanii, CPT/Inf (2017) 9, § 14; Raport CPT z wizyty w Serbii, CPT/Inf (2016) 21, § 53; Raport CPT z wizyty na Gibraltarze, CPT/Inf (2015) 40, § 11; Raport CPT z wizyty w Rosji, CPT/Inf (2013) 41, § 28; Raport SPT z wizyty w Chile, CAT/OP/CHL/1, § 45-46; Raport SPT z wizyty w Nowej Zelandii, CAT/OP/NZL/1, § 110-112.

¹² Zob. Raport CPT z wizyty w Kosowie, CPT/Inf (2009) 3, § 38.

¹³ Zob. Raport SPT z wizyty w Nowej Zelandii, CAT/OP/NZL/1, § 110-111; Transport of detainee, Factsheet, June 2018, CPT/Inf (2018) 24, pkt. 3. Security measures.

¹⁴ Zob. Transport of detainee, Factsheet, June 2018, CPT/Inf (2018) 24, pkt. 3. Security measures; Raport CPT z wizyty w Serbii, CPT/Inf (2016) 21, § 53.

¹⁵ Zob. Transport of detainee, Factsheet, June 2018, CPT/Inf (2018) 24, pkt. 3. Security measures; Raport CPT z wizyty w Irlandii, CPT/Inf (2007) 40, § 101; Raport CPT z wizyty w Wielkiej Brytanii, CPT/Inf (2006) 28, § 23; Raport CPT z wizyty na Węgrzech, CPT/Inf (2006) 20, § 126; Raport CPT z wizyty w Serbii, CPT/Inf (2016) 21, § 53.

¹⁶ Zob. Essex paper 3 Initial guidance on the interpretation and implementation of the UN Nelson Mandela Rules, Penal Reform International Head Office i Human Rights Centre University of Essex, February 2017, Use of restraints, s. 57.

godność człowieka, utrudnia właściwe leczenie, hamuje rozwój właściwej relacji na linii lekarz – pacjent i może być szkodliwa dla obiektywności ustaleń medycznych¹⁷.

Zmiany wymaga też praktyka realizacji kontroli osobistej wobec osób zatrzymanych. Jak wskazano w pkt. 3.1. raportu każda osoba zatrzymana zostaje poddana kontroli osobistej, połączonej z rozebraniem jej do naga i koniecznością wykonania przysiadu, celem wykrycia rzeczy niebezpiecznych lub zabronionych prawem. Kontrola odbywa się w monitorowanym pomieszczeniu (tzw. pomieszczeniu przeszukań). W pomieszczeniu tym znajduje się wyłącznie fotel. W trakcie kontroli zatrzymani stoją na podłodze. Brak jest dywanika, na którym w momencie kontroli mógłby stanąć zatrzymany, co zminimalizowałoby dyskomfort spowodowany samą czynnością.

KMPT chciałby w tym miejscu przywołać standardy CPT dotyczące analizowanej problematyki. W ocenie CPT osoby zatrzymane powinny być przeszukiwane w celu zapewnienia bezpieczeństwa własnego i funkcjonariuszy. Kontroli osobistej nie powinny być jednak poddawane rutynowo wszystkie osoby zatrzymane, z uwagi na fakt, iż jest to środek bardzo inwazyjny i potencjalnie poniżający. Kontroli należy dokonywać tylko wtedy, gdy istnieją uzasadnione podstawy, by podejrzewać, że osoba zatrzymana mogła ukryć przedmioty niebezpieczne, lub które mogą być dowodem popełnienia przestępstwa, a ponadto zwykle przeszukanie nie doprowadzi do ich wykrycia. Ponadto przy kontroli powinien być obecny więcej niż jeden funkcjonariusz jako ochrona zarówno dla osób zatrzymanych, jak i personelu. Osoby dokonujące kontroli powinny być tej samej płci, co kontrolowany¹⁸. Kontrola powinna być też realizowana w warunkach prywatności, poza zasięgiem wzroku innych osób¹⁹.

CPT wskazuje też, by kontrola była realizowana w sposób dwuetapowy w celu zminimalizowania poczucia zażenowania osoby kontrolowanej. Osoby poddawane kontroli osobistej nie powinny być zobowiązane do zdjęcia całego ubrania w tym samym czasie, np. powinny mieć prawo do zdjęcia ubrań powyżej pasa i do ubrania się przed zdjęciem pozostałych ubrań²⁰.

¹⁷ Zob. Raport CPT z wizyty w Hiszpanii, CPT/Inf (96) 9 [Part 1], § 150; Essex paper 3 Initial guidance on the interpretation and implementation of the UN Nelson Mandela Rules, Penal Reform International Head Office i Human Rights Centre University of Essex, February 2017, s. 57 i 163.

¹⁸ Zob. Raport CPT z wizyty na Litwie, CPT/Inf (2017) 16, § 37; Raport CPT z wizyty w Czechach, CPT/Inf (2015) 18, § 22; Raport CPT z wizyty w Kosowie, CPT/Inf (2011) 26, § 19.

¹⁹ Zob. Raport CPT z wizyty w Serbii, CPT/Inf (2016) 21, § 132.

²⁰ Zob. Raport CPT z wizyty w Polsce, CPT/Inf (2014) 21, § 106; Raport CPT z wizyty w Hiszpanii, CPT/Inf (2017) 34, § 96.

KMPT zaleca dokonanie przeglądu praktyki dokonywania kontroli osobistej wobec osób zatrzymanych w świetle powyższych uwag. A zatem kontrola osobista nie powinna być stosowana rutynowo wobec wszystkich osób zatrzymanych, a tylko w wyjątkowych przypadkach, uzasadnionych specyfiką danej sytuacji i po dokonaniu indywidualnej oceny ryzyka.

KMPT rekomenduje też, by zgodnie ze wspomnianym standardem CPT i wzorem jednostek penitencjarnych realizować kontrolę osobistą w sposób dwuetapowy²¹. Osoby poddawane kontroli powinny być częściowo ubrane. Funkcjonariusz powinien wpięrk dokonać inspekcji jednej partii odzieży (górnej lub dolnej), a przed kontrolą kolejnej partii, zatrzymany powinien mieć możliwość ubrania się i dopiero potem zdjęcia kolejnej partii odzieży.

Kontroli należy dokonywać w niemonitorowanym pomieszczeniu, poza zasięgiem wzroku osób trzecich. Pomieszczenie do realizacji kontroli powinno być wyposażone w dywanik. Przy kontroli powinno być obecnych co najmniej dwóch funkcjonariuszy tej samej płci co kontrolowany. Praktyka realizacji kontroli osobistej z poszanowaniem praw i godności człowieka powinna być też przedmiotem edukacji funkcjonariuszy i nadzoru ich przełożonych.

Dokonanie przeglądu praktyki kontroli osobistej wydaje się niezbędne, gdyż w przeszłości polskie sądy stwierdzały złe traktowanie osób zatrzymanych przez Policję poprzez m.in. zmuszanie ich, do poddania się, bez powodu, rewizji osobistej, połączonej ze zdjęciem bielizny do kostek i rozchyleniem kolan²².

4.2. Podstawowe zabezpieczenia chroniące przed torturami

a) Prawo do informacji i mechanizm skargowy

Prawo do informacji stanowi podstawową gwarancję prewencji tortur. Otrzymanie przez osobę pozbawioną wolności zrozumiałych i aktualnych informacji o istotnych kwestiach, np. przysługujących prawach, obowiązujących procedurach, sposobie składania skarg, zwiększa poczucie bezpieczeństwa, pozwala odgrywać aktywną rolę w zabezpieczeniu własnych praw, ułatwia dostęp do mechanizmów skargowych, przez co pełni rolę prewencyjną w zapobieganiu przemocy. Szczególnie istotna jest tutaj sytuacja cudzoziemców, którzy najczęściej nie znają języka polskiego oraz prawa i procedur obowiązujących w Polsce.

²¹ Zob. Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 17 października 2016 r. w sprawie sposobów ochrony jednostek organizacyjnych Służby Więziennej (Dz. U. z 2016 r., poz. 1804), § 68.

²² Zob. Wystąpienie Generalne RPO do Ministra Sprawiedliwości z dnia 18.04.2017 r. KMP.570.3.2017.RK.

Znaczenie prawa do informacji i możliwości składania skarg podkreślają też standardy międzynarodowe oraz rekomendacje SPT i CPT²³. W swoim ostatnim sprawozdaniu z działalności w 2017 r. CPT podkreśla, że efektywnie działające mechanizmy skargowe stanowią fundamentalną gwarancję prewencji tortur. Mogą nie tylko łagodzić napięcia między osobami pozbawionymi wolności i personelem, ale także poprzez zapewnienie, że skargi są traktowane poważnie, przyczynić się do budowania pozytywnych relacji. Państwa europejskie powinny więc zapewnić bezpośredni, bezpieczny i poufny dostęp do organów rozpatrujących skargi, który będzie dostępny we wszystkich miejscach zatrzymań. CPT wskazuje też zestaw standardów, które powinny być stosowane, aby był on w pełni efektywny i spełniał swoją zapobiegawczą rolę²⁴.

W czasie wizytacji na terenie Komendy przebywały trzy zatrzymane w dniu 10 lipca 2018 r. kobiety narodowości bułgarskiej. Funkcjonariusze sporządzali protokoły zatrzymania i oczekiwali na przyjazd tłumacza. Z uwagi na barierę językową wizytujący nie mieli możliwości odbycia rozmowy z 2 osobami, jedna osoba znający język rosyjski, odmówiła rozmowy.

KMPT prosi Komendanta Rejonowego Policji o przekazanie następujących informacji:

- czy (i kiedy) zatrzymane zostały pouczone o przysługujących im prawach, w jakim języku oraz czy w czynnościach uczestniczył tłumacz,
- jakie osoby lub instytucje zostały powiadomione o fakcie zatrzymania,
- jakie czynności służbowe realizowano z zatrzymanymi i kto w nich uczestniczył,
- czy zatrzymane korzystały z pomocy obrońcy,
- czy składały skargę lub zażalenie na zatrzymanie lub traktowanie i jakie było rozstrzygnięcie w tej kwestii.

KMPT prosi też o nadesłanie kopii dokumentacji wskazujących na wykonanie powyższych czynności, w szczególności protokołów zatrzymania, pouczeń, składanych oświadczeń, protokołów z przesłuchania i innych czynności procesowych, notatek z rozpytania, dokumentacji skargowej.

²³ Zob. Wzorcowe reguły minimalne Organizacji Narodów Zjednoczonych dotyczące postępowania z więźniami (Reguły Mandeli), Rezolucja przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne ONZ w dniu 17 grudnia 2015 r., Reguły nr 54, 55 i 56.; Rezolucja Zgromadzenia Ogólnego ONZ 43/173 z dnia 9 grudnia 1988 r., Zasada 10; Konwencja o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności z 4 listopada 1950 r. (Dz. U. z 1993 r. Nr 61, poz. 284, ze zm.), art. 5 ust. 2; Raport SPT z wizyty w Peru, CAT/OP/PER/1, § 67; Raport SPT z wizyty na Ukrainie, CAT/OP/UKR/3, § 43-44; Raport SPT z wizyty w Togo, CAT/OP/TGO/1, § 77-78; Raport SPT z wizyty na Ukrainie, CAT/OP/UKR/1, § 35-36; Drugi Raport Generalny CPT, CPT/Inf (92) 3, § 37; Dwunasty Raport Generalny CPT, CPT/Inf (2002) 12, § 44; Dwudziesty Siódmy Raport Generalny CPT, CPT/Inf (2018) 4, § 68-91; Raport CPT z wizyty w Polsce, CPT/Inf (2014) 21, § 31.

²⁴ Dwudziesty Siódmy Raport Generalny CPT, CPT/Inf (2018) 4, § 68-91.

KMPT na podstawie informacji o przyjęciach interesantów, która znajduje się w poczekalni przy wejściu do Komendy, uznało, że interesanci mają możliwość spotkania z Komendantem Rejonowym Policji i złożenia skarg i wniosków. Komendant przyjmuje interesantów w poniedziałek (w godz. 10-15 i 16-18) oraz od wtorku do piątku (w godz. 10-15). W jednostce znajduje się też lista tłumaczy języków obcych.

Delegacja zapoznała się z rejestrem skarg (w 2018 r. złożono 57 skarg) i aktami postępowań skargowych. KMPT nie ma uwag w tym zakresie.

W celu zwiększenia skuteczności dostępu do zewnętrznych mechanizmów skargowych KMPT rekomenduje, by przy wejściu do Komendy i na jej terenie wyeksponować dane teleadresowe instytucji stojących na straży praw człowieka - Rzecznika Praw Obywatelskich (wraz z numerem bezpłatnej infolinii 0 800 676 676), Rzecznika Praw Dziecka, wybranych organizacji pozarządowych (np. Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka, Stowarzyszenia Amnesty International), właściwej miejscowo Prokuratury, Biura Spraw Wewnętrznych Policji.

W celu zwiększenia skuteczności gwarancji dostępu do obrońcy KMPT zaleca sporządzenie listy adwokatów i radców prawnych wpisanych na listę Okręgowej Rady Adwokackiej w Warszawie i Okręgowej Izby Radców Prawnych w Warszawie, informowanie o jej istnieniu osób zatrzymanych i udostępnianie jej tym osobom w przypadku zgłoszenia takiej chęci.

Powyższy standard jest zgodny z rekomendacjami CPT, który zalecał sporządzenie, we współpracy z samorządem prawniczym, list prawników z urzędu, dostępnych dla osób zatrzymanych, które powinny być dostępne w każdym komisariacie Policji²⁵. Ponadto zgodnie z zasadami i wytycznymi ONZ w zakresie dostępu do pomocy prawnej w sprawach karnych, w celu zapewnienia szybkiego dostępu do pomocy prawnej na posterunkach policji, zaleca się utworzenie, w porozumieniu z samorządem prawniczym, listy prawników²⁶.

Warto podkreślić, że realizacja powyższych zaleceń nie pociąga za sobą dużych nakładów finansowych, co w odniesieniu do ich znaczenia i skuteczności, przemawia za ich wprowadzeniem.

²⁵ Zob. Raport CPT z wizyty w Serbii, CPT/Inf(2018) 21, § 17; Raport CPT z wizyty na Słowenii, CPT/Inf(2017) 27, § 15.

²⁶ Zob. Annex United Nations Principles and Guidelines on Access to Legal Aid in Criminal Justice Systems, A. Introduction, pkt. 2; Principle 3. Legal aid for persons suspected of or charged with a criminal offence, pkt. 21. Zasady i wytyczne przyjęte przez Zgromadzenie Ogólne ONZ dnia 20 grudnia 2012 r.

b) Badanie lekarskie

Mając na względzie skuteczność gwarancji ochronnej przed torturami, jaką jest niezależne badanie lekarskie osoby zatrzymanej (zob. pkt. 3.2 raportu), KMPT rekomenduje poddawanie badaniom lekarskim wszystkich zatrzymanych. Poza wartością prewencyjną takiego badania pozwoliłoby ono na zdiagnozowanie u zatrzymanych dolegliwości zdrowotnych, które niekoniecznie muszą być zgłoszone funkcjonariuszom Policji.

Na podstawie wywiadu z osobą zatrzymaną delegacja KMPT ustaliła, że badanie lekarskie tej osoby, które miało miejsce w zewnętrznej placówce służby zdrowia, odbywało się w obecności policjanta, mimo iż personel medyczny nie prosił o taką asystę. Taka praktyka osłabia prewencyjny charakter dostępu do lekarza jako mechanizmu zabezpieczającego przed torturami. W obecności policjanta zatrzymany może nie czuć się na tyle swobodnie, by opowiedzieć lekarzowi o sposobie, w jaki był traktowany oraz udzielić pełnych informacji dotyczących swojego stanu zdrowia, przyjmowanych leków, leczenia czy odbytych konsultacji psychiatrycznych. Taka praktyka rodzi też ryzyko naruszenia intymności zatrzymanego, poszanowania jego godności i tajemnicy lekarskiej. Jest też niezgodna z przepisem rozporządzenia Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 13 września 2012 r. w sprawie badań lekarskich osób zatrzymanych przez Policję (Dz.U. z 2012 r., poz. 1102), który stanowi: *Decyzję o obecności policjanta w trakcie badania lekarskiego osoby zatrzymanej podejmuje lekarz wykonujący to badanie* (§ 4 ust. 2).

Doświadczenie KMPT wskazuje, że obecność funkcjonariusza podczas badania jest szkodliwa dla budowania właściwej relacji pomiędzy lekarzem, a pacjentem i zwykle nie jest konieczna z punktu widzenia bezpieczeństwa personelu medycznego czy udaremnienia ucieczki.

Powyższą praktykę krytykował również CPT w kolejnych raportach z wizyt okresowych w Polsce (w 2009 r., 2013 r. i 2017 r.). Zalecał wówczas polskim władzom, by wszystkie badania lekarskie były przeprowadzane poza zasięgiem słuchu oraz, jeżeli lekarz nie zarządzi inaczej, poza zasięgiem wzroku funkcjonariuszy Policji. Zachęcał też do wypracowania alternatywnych rozwiązań mających na celu pogodzenie wymogów bezpieczeństwa i zasady tajemnicy lekarskiej²⁷.

Na odpowiedni standard badań lekarskich aresztantów zwraca też uwagę SPT. W ostatnim raporcie z wizyty na Ukrainie w 2016 r., Podkomitet zwrócił uwagę na fakt

²⁷ Zob. Raport CPT z wizyty w Polsce, CPT/Inf (2014) 21, § 30; Raport CPT z wizyty w Polsce, CPT/Inf (2011) 20, § 28; Raport CPT z wizyty w Polsce, CPT/Inf (2018) 39, § 27.

realizacji badań medycznych w obecności osób nie wchodzących w skład personelu medycznego (np. członków konwoju, strażników). Wskazał, że taka praktyka narusza poufność badania i może zniechęcać do dyskusji na temat obrażeń powstałych w wyniku tortur i złego traktowania. SPT zalecił władzom Ukrainy, by wszystkie badania odbywały się z zachowaniem zasady poufności lekarskiej, w obecności wyłącznie personelu medycznego²⁸.

KMPT zaleca przeprowadzanie badań medycznych poza zasięgiem wzroku i słuchu funkcjonariusza Policji, chyba że osoba wykonująca badanie podejmie inną decyzję.

c) Monitoring i nagrywanie przesłuchań

Pokoje służbowe funkcjonariuszy, w których prowadzone są przesłuchania i rozpytania, nie są monitorowane. Na terenie Komendy nie ma też oddzielnych pokoi przesłuchań. Czynności prowadzi się w pokojach policjantów. Przesłuchania nie są zazwyczaj nagrywane, mimo iż procedura karna przewiduje możliwość rejestracji obrazu lub dźwięku²⁹. Taka sytuacja w przypadkach braku obecności osoby trzeciej (np. obrońcy) stwarza ryzyko złego traktowania.

CPT kilkakrotnie podkreślał, że rejestracja przesłuchań w formie elektronicznej (audio i/lub wideo) stanowi ważną dodatkową ochronę przed złym traktowaniem osób zatrzymanych. Dlatego też zaleca systematyczne rejestrowanie takich czynności. Rejestracji powinno też podlegać wstępne rozpytanie przez oficerów operacyjnych. CPT zaleca ponadto wyposażenie komisariatów w specjalne sale przesłuchań ze sprzętem audio i / lub wideo do rejestrowania przesłuchań policyjnych³⁰.

W ocenie CPT rejestracja czynności policyjnych może zapewnić kompletny i autentyczny zapis przebiegu rozmowy z zatrzymanym, znacznie ułatwiając w ten sposób zbadanie wszelkich zarzutów złego traktowania. Taki instrument służy też ochronie samych funkcjonariuszy przed bezpodstawnymi zarzutami fizycznego znęcania się lub nacisku psychologicznego. Elektroniczna rejestracja przesłuchań i rozpytań zmniejsza także możliwość, że oskarżeni fałszywie zaprzeczają, że w ogóle złożyli oświadczenia określonej treści³¹.

²⁸ Raport SPT z wizyty na Ukrainie, CAT/OP/UKR/3, § 53 i 58.

²⁹ Zob. art. 147 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks postępowania karnego (tekst jednolity Dz.U. z 2018 r., poz. 1987).

³⁰ Zob. Raport CPT z wizyty w Serbii, CPT/Inf (2018) 21, § 16; Raport CPT z wizyty w Azerbejdżanie, CPT/Inf (2018) 37, § 42; Raport CPT z wizyty na Litwie, CPT/Inf (2018) 2, § 23; Raport CPT z wizyty w Serbii, CPT/Inf (2016) 21, § 30; Raport CPT z wizyty w Rosji, CPT/Inf (2013) 41, § 28, pkt. 3.

³¹ Zob. Raport CPT z wizyty w Azerbejdżanie, CPT/Inf (2018) 37, § 42, przypis 5; Raport CPT z wizyty na Litwie, CPT/Inf (2018) 2, § 23, przypis 7.

Eksperci podkreślają ponadto, że rejestracja przesłuchań policyjnych umożliwia zachowanie oryginalnych dowodów komunikacji werbalnej, ogranicza skargi na nadużycia policji i może być też przydatna do celów szkoleniowych³². Zmniejsza też ryzyko osłabienia dowodów z uwagi na wątpliwości, czy zeznanie lub wyjaśnienie zostało złożone dobrowolnie. Wyłączenie takich dowodów stwarza ogromne koszty dla wymiaru sprawiedliwości³³.

KMPT zaleca rejestrację dźwięku i obrazu podczas przesłuchań. Rekomenduje też utworzenie specjalnych pokoi, wyposażonych w system rejestracji audio-wideo, przeznaczonych do przesłuchań i rozpytań.

Wizytowana jednostka została włączona w realizowany przez Komendę Główną Policji pilotaż kamer, zlokalizowanych przy mundurze, pozwalających na rejestrację dźwięku i obrazu (System Rejestracji Audio-Wideo RAW). Z wywiadów z policjantami wynikało, że w system ten zostali wyposażeni funkcjonariusze Wydziału Wywiadowczo-Patrolowego.

KMPT zwraca się do Komendanta Głównego Policji o udzielenie szczegółowych informacji w zakresie realizowanego pilotażu, w szczególności zasad działania, liczby urzędzeń przekazanych do testów, ich lokalizacji (jednostek Policji i wydziałów) oraz wskazania, czy w urzędzenia zostali wyposażeni funkcjonariusze pionów dochodzeniowo-śledczych i kryminalnych. KMPT chciałby też poznać wyniki pilotażu i dalsze plany w tej kwestii.

d) Rejestry

Wszystkie osoby wchodzące na teren Komendy są, co do zasady, ewidencjonowane w specjalnym rejestrze – Książce ewidencji przepustek jednorazowych. W książce tej odnotowuje się: imię i nazwisko wchodzącego, nr dowodu osobistego, pesel, godzinę wejścia, do kogo (nazwisko funkcjonariusza), nr pokoju i bloku. W rejestrze nie odnotowuje się godziny wyjścia z jednostki.

W przypadku osób wezwanych na czynności służbowe, to na funkcjonariuszu realizującym te czynności spoczywa obowiązek wpisania wejścia do rejestru i odebrania przepustki dla tej osoby. Z rozmów z policjantami wynikało jednak, że w przypadku nie wywiązania się funkcjonariusza z powyższego obowiązku, wejście nie zostanie odnotowywane.

KMPT zaleca odnotowywanie w rejestrze przepustek jednorazowych daty i godziny opuszczenia Komendy przez przebywającą na jej terenie osobę. Taka praktyka pozwoli na

³² Zob. Seminar Report Seminar on combatting torture during police custody and pre-trial detention 22-23 March 2018 in Copenhagen, Denmark.

³³ Zob. 2017 Symposium on Procedural Safeguards in the first hours of police custody Outcome Report, APT, s. 22.

określenie czasu jej przebywania w placówce oraz wzmocni transparentność realizowanych z nią czynności. Prewencyjnie warto też przypomnieć funkcjonariuszom o obowiązku systematycznego odnotowywania w rejestrze przepustek jednorazowych wymaganych informacji.

Warto podkreślić, że dobrze prowadzony rejestr pobytu osób w jednostce stanowi ważne zabezpieczenie przed złym traktowaniem osób pozostających pod nadzorem Policji. Chroni też samych funkcjonariuszy przed fałszywymi pomówieniami ze strony zatrzymanych, a ich przełożonym ułatwia wykonywanie właściwego nadzoru i kontroli.

Na kwestię właściwego rejestrowania obecności wszystkich osób przebywających w komisariatach policji, zwracał uwagę CPT podczas wizyt na Ukrainie. Zalecił wówczas władzom, by obecność każdej osoby na komisariacie (niezależnie od przyczyny) była odpowiednio rejestrowana. Zapisy powinny określać w szczególności: kto został doprowadzony lub wezwany, przez kogo, na czyje zlecenie, o której godzinie, z jakiego powodu, w jakim charakterze (podejrzany, świadek, itp.), komu została przekazana dana osoba i kiedy osoba opuściła pomieszczenia policji. Wszyscy funkcjonariusze powinni zostać też przeszkoleni w tym zakresie³⁴.

4.3. Materialne warunki zatrzymania

a) Pomieszczenia służbowe

Stan materialny pomieszczeń służbowych, w szczególności pokoi funkcjonariuszy delegacja KMPT oceniła pozytywnie. Budynek Komendy był niedawno remontowany i zapewnia bardzo dobry standard wszystkich pomieszczeń.

KMPT ma jednak zastrzeżenia do wyposażenia funkcjonującego na parterze budynku pomieszczenia, w którym umieszczane są osoby zatrzymane. W dniu wizyty przebywały w nim 3 kobiety narodowości bułgarskiej. Zatrzymane przebywały w 3 oddzielnych celach (przedzielonych kratą, widoczne dla siebie nawzajem i funkcjonariuszy) siedziały na drewnianych ławkach. W pomieszczeniu tym znajdowały się także dwa stoliki, przy których policjanci wypełniali dokumentację oraz alkomat.

Pomimo iż funkcjonariusze zapytani o status prawny tego pomieszczenia wskazywali, że jest to *pokój przejściowy* lub *tyczasowe pomieszczenie przejściowe*, należy odnotować, że nie spełnia ono standardów takich pomieszczeń, określonych w rozporządzeniu Ministra

³⁴ Zob. Raporty CPT z wizyty na Ukrainie: CPT/Inf (2014) 15, § 71; CPT/Inf (2017) 15, § 17; CPT/Inf (2018) 41, § 29, 44-45.

Spraw Wewnętrznych³⁵. Zarówno pokój przejściowy, jak i tymczasowe pomieszczenie przejściowe muszą być usytuowane lub zabezpieczone w sposób uniemożliwiający kontakt osób postronnych z osobami w nim umieszczonymi³⁶. W wizytowanym pomieszczeniu standard ten nie jest spełniony. Służy ono bowiem jako miejsce do badania zawartości alkoholu w wydychanym powietrzu, jest miejscem przechodnim do pokoju do realizacji kontroli osobistej, w pomieszczeniu tym sporządza się również dokumentację z zatrzymania. Ponadto zatrzymani są dla siebie widoczni i mogą się swobodnie ze sobą komunikować, gdyż cele zlokalizowane są obok siebie, przedzielone tylko kratą.

Rozporządzenie wskazuje też, że pokój przejściowy musi mieć na wyposażeniu stół oraz taborety lub ławy bez ostrych krawędzi, przymocowane do podłogi lub ściany³⁷.

Drzwi do pomieszczenia przejściowego powinny m.in. być wyposażone w wizjer zapewniający widoczność albo być wykonane z kraty stalowej z zainstalowaną od wewnątrz siatką stalową oraz zamkiem mechanicznym lub elektronicznym³⁸. Z kolei tymczasowe pomieszczenie przejściowe musi mieć wejście i wyjście zabezpieczone drzwiami lub kratą stalową, wyposażone w zamek mechaniczny lub elektroniczny³⁹.

Pokój przejściowy musi mieć przycisk do wzywania obsługi pokoju zasilany bezpiecznym napięciem elektrycznym⁴⁰.

Tymczasowe pomieszczenie przejściowe musi mieć dostęp do pokoi sanitarnych służących do utrzymania higieny osobistej⁴¹.

W obu pomieszczeniach umieszcza się kopię regulaminu pobytu oraz wykaz instytucji stojących na straży praw człowieka, w sposób uniemożliwiający ich zniszczenie lub dokonanie przy ich pomocy zamachu na zdrowie człowieka⁴². W wizytowanym pomieszczeniu brak było tych informacji.

KMPT prosi o jednoznaczne wskazanie charakteru tego pomieszczenia i dostosowanie jego wyposażenia do standardów określonych przepisami prawa. W zakresie wykazu instytucji

³⁵ Zob. Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 4 czerwca 2012 r. w sprawie pomieszczeń przeznaczonych dla osób zatrzymanych lub doprowadzonych w celu wytrzeźwienia, pokoi przejściowych, tymczasowych pomieszczeń przejściowych i policyjnych izb dziecka, regulaminu pobytu w tych pomieszczeniach, pokojach i izbach oraz sposobu postępowania z zapisami obrazu z tych pomieszczeń, pokoi i izb (Dz.U. z 2012 r., poz. 638).

³⁶ Tamże, § 23 ust. 2 i § 28 ust. 2.

³⁷ Tamże, § 24 ust. 1 pkt. 4).

³⁸ Tamże, § 24 ust. 1 pkt 2) w zw. z § 8 ust. 1 pkt 6).

³⁹ Tamże, § 29 ust. 2 pkt. 1).

⁴⁰ Tamże, § 24 ust. 1 pkt 5) w zw. z § 8 ust. 1 pkt 5).

⁴¹ Tamże, § 29 ust. 2 pkt. 6).

⁴² Tamże, § 27 ust. 1 i 2 oraz § 32 ust. 1 i 2.

stojących na straży praw człowieka należy mieć na względzie uwagi wskazane w pkt. 4.2. pkt. a raportu.

b) Środki transportu

Delegacja dokonała inspekcji samochodu służącego do przewozu osób zatrzymanych: furgonetki nr Z 026; nr rejestracyjny HPZB323, mając na względzie uwagi i rekomendacje SPT oraz opublikowane w 2018 r. standardy CPT⁴³.

W ocenie KMPT standard przewozu zatrzymanych wymaga znacznej poprawy. Zatrzymani są konwojowani w tylnej części pojazdu, mogącej pomieścić maksymalnie 2 osoby. Siedzą na niewielkiej przestrzeni, naprzeciwko siebie. W części dla osób pozbawionych wolności brak jest pasów bezpieczeństwa oraz sygnalizacji umożliwiającej nawiązanie łączności z funkcjonariuszami. Wnętrze pojazdu nie jest monitorowane.

Pomieszczenie nie jest odpowiednio wentylowane. Pojazd jest zamykany kratą, przesłoniętą plastikową szybą. Nie ma okna umożliwiającego dostęp świeżego powietrza. W trakcie inspekcji pojazd był nagrany, panowała w nim wysoka temperatura i duchota. Wnętrze pojazdu było odrapane i było w nim brudno.

Z rozmów z funkcjonariuszami wynikało, że w przypadku potrzeby transportu osoby poruszającej się na wózku inwalidzkim zostanie ona przewieziona w środkowej części pojazdu, przeznaczonej dla funkcjonariuszy. Ta część również nie posiada pasów bezpieczeństwa.

KMPT chciałby w tym miejscu przywołać standardy międzynarodowe dotyczące środków transportu służących do przewozu osób zatrzymanych. Bez względu na powody przeniesienia osób pozbawionych wolności z miejsca zatrzymania do innego miejsca, transport powinien zawsze odbywać się w humanitarny i bezpieczny sposób⁴⁴. Reguły Mandeli wskazują, że *transport więźniów w środkach transportu z niedostateczną wentylacją lub oświetleniem lub w jakikolwiek inny sposób, który poddawałby ich niepotrzebnym cierpieniom fizycznym, jest zabroniony*⁴⁵. Osobom konwojowanym należy zapewnić odpowiednie warunki transportu, z uwzględnieniem właściwego oświetlenia, wentylacji, temperatury, przestrzeni osobistej, higieny, wyżywienia i wody pitnej, dostępu do świeżego powietrza i opieki zdrowotnej⁴⁶.

⁴³ Zob. Transport of detainee, Factsheet, June 2018, CPT/Inf (2018) 24.

⁴⁴ Tamże, Introduction.

⁴⁵ Zob. Wzorcowe reguły minimalne Organizacji Narodów Zjednoczonych dotyczące postępowania z więźniami (Reguły Mandeli), Rezolucja przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne ONZ w dniu 17 grudnia 2015 r., Reguła nr 73.

⁴⁶ Tamże, Reguła nr 42: *Wszyscy więźniowie będą mieli zapewnione ogólne warunki bytowe ujęte w tych regulach, w tym te związane z oświetleniem, wentylacją, temperaturą, higieną, żywieniem, wodą pitną, dostępem do otwartej*

Transport powinien odbywać się w przystosowanych do tego celu pojazdach, z należytym uwzględnieniem wszystkich odpowiednich wymogów bezpieczeństwa w celu ochrony zatrzymanych. Liczba przetrzymywanych osób zatrzymanych nie powinna przekraczać pojemności pojazdów używanych do tego celu. Zatrzymani nie powinni stać w trakcie podróży z powodu braku miejsca do siedzenia⁴⁷.

Środki transportu wykorzystywane do przewozu zatrzymanych do i ze szpitala powinny uwzględniać ich stan zdrowia⁴⁸. Osoby chore nie powinny być transportowane razem ze zdrowymi⁴⁹.

Standardy CPT wskazują też normę powierzchniową dla części pojazdu, w której transportowani są zatrzymani. Powinny mieć one następującą powierzchnię⁵⁰:

- w przypadku pojedynczych kabin – nie mniej niż 0,6 m². Kabin o mniejszej powierzchni nie powinny być używane do przewozu osób, bez względu na czas transportu. Pojedyncze kabin o powierzchni 0,6 m² można uznać za dopuszczalne w przypadku krótkich podróży, jednakże kabin używane do dłuższych odległości powinny być znacznie większe;
- w przypadku przedziałów lub kabin przeznaczonych do przewozu więcej niż jednego osadzonego na krótkie odległości - nie mniej niż 0,4 m² powierzchni na osobę, a najlepiej więcej. W przypadku dłuższych podróży, przedziały powinny oferować co najmniej 0,6 m² przestrzeni osobistej.

Wszystkie pojazdy transportowe powinny być czyste, wystarczająco oświetlone i wentylowane oraz odpowiednio ogrzewane⁵¹.

Powinny być też wyposażone w odpowiednie urządzenia zabezpieczające, np. pasy bezpieczeństwa. Ich brak stanowi zagrożenie dla bezpieczeństwa konwojowanych osób, w szczególności, gdy przebywają one w kajdankach (i to nie tylko w razie wypadku, ale także

przestrzeni i ćwiczeń fizycznych, higienę osobistą, opieką zdrowotną i odpowiednią przestrzenią osobistą. Powyższa reguła ma zastosowanie również do warunków transportu. Zobacz też Raport SPT z wizyty w Nowej Zelandii, CAT/OP/NZL/1, § 112; Guidance Document on the Nelson Mandela Rules – Implementing the United Nations revised Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners, OSCE ODIHR and PRI 2018, s. 40.

⁴⁷ Zob. Transport of detainee, Factsheet, June 2018, CPT/Inf (2018) 24, pkt. 2. Safety measures. Zobacz także Raporty SPT z wizyt w Brazylii: CAT/OP/BRA/1, § 83 i 127; CAT/OP/BRA/3, § 16.

⁴⁸ Zob. Transport of detainee, Factsheet, June 2018, CPT/Inf (2018) 24, pkt. 4. Health issues.

⁴⁹ Zob. Raport SPT z wizyty w Rumunii, CAT/OP/ROU/1, § 110; Raport CPT z wizyty w Hiszpanii, CPT/Inf (96) 9 [Part 1], § 150.

⁵⁰ Zob. Transport of detainee, Factsheet, June 2018, CPT/Inf (2018) 24, pkt. 1. Material conditions.

⁵¹ Tamże. Zobacz także Raport SPT z wizyty na Ukrainie, CAT/OP/UKR/3, § 87-90; Raport SPT z wizyty w Rumunii, CAT/OP/ROU/1, § 108-110.

w sytuacji nieoczekiwanego hamowania)⁵². Uwagi w zakresie stosowania kajdanek podczas transportu przedstawiono w pkt. 4.1. raportu.

Pojazdy transportowe powinny być wyposażone w środki umożliwiające zatrzymanym komunikację z konwojującym personelem⁵³.

KMPT zaleca dokonanie przeglądu użytkowanych środków transportu w świetle powyższych standardów w celu zapewnienia, że zatrzymani nie są narażeni na niepotrzebne trudności fizyczne. Pojazdy nie spełniające powyższych wymogów powinny zostać wycofane z użytkowania.

4.4. Personel

KMPT widzi potrzebę merytorycznego wsparcia funkcjonariuszy. Z udostępnionego wizytującym wykazu szkoleń wynika, że policjanci są szkoleni z: taktyki i technik przesłuchań, doskonalenia techniki kierowania samochodem osobowym, udzielania pierwszej pomocy (w tym kwalifikowanej pierwszej pomocy).

KMPT zaleca, by do programów szkoleń i kursów policyjnych włączyć zagadnienia związane z: ochroną praw człowieka i prewencją tortur, Protokołem stambulskim, komunikacją interpersonalną, sposobami radzenia sobie ze stresem, przeciwdziałaniem wypaleniu zawodowemu.

Szkolenie funkcjonariuszy jest bowiem, jak wskazuje SPT, mechanizmem zapobiegania torturom. Powinno ono obejmować funkcjonariuszy na wszystkich poziomach, mieć charakter prewencyjny, przekrojowy oraz zawierać zasady i standardy w zakresie ochrony praw człowieka, ukierunkowane na zapobieganie torturom i innemu okrutnemu, nieludzkiemu lub poniżającemu traktowaniu⁵⁴.

SPT podkreśla również, że personel policyjny powinien być odpowiednio zmotywowany, wynagradzany oraz świadomy w zakresie praw człowieka. Należy też wprowadzić wewnętrzne mechanizmy monitorowania jego pracy w celu zapewnienia przestrzegania międzynarodowych standardów praw człowieka⁵⁵.

CPT z kolei podkreśla znaczenie rozwijania u funkcjonariuszy umiejętności komunikacji interpersonalnej, opartej na poszanowaniu godności człowieka. Taka umiejętność

⁵² Zob. Transport of detainee, Factsheet, June 2018, CPT/Inf (2018) 24, pkt. 2. Safety measures. Zobacz także Raport CPT z wizyty w Holandii, CPT (2016) 62, § 29; Raport CPT z wizyty w Polsce, CPT/Inf (2011) 20, § 80; Raport CPT z wizyty na Andorze, CPT/Inf (2012) 28, § 25.

⁵³ Zob. Transport of detainee, Factsheet, June 2018, CPT/Inf (2018) 24, pkt. 2 Safety measures. Zobacz także Raport CPT z wizyty w Serbii, CPT/Inf (2016) 21, § 53.

⁵⁴ Zob. Raport SPT z wizyty w Meksyku, CAT/OP/MEX/1, § 95.

⁵⁵ Raport SPT z wizyty na Ukrainie, CAT/OP/UKR/1, § 24.

doprowadzi do zmniejszenia napięć i pozwoli funkcjonariuszowi na rozładowanie sytuacji, które w przeciwnym wypadku mogłyby przekształcić się w przemoc⁵⁶.

CPT wskazuje również, że należy stworzyć atmosferę pracy, która będzie propagować odpowiednie zachowanie personelu i zachęcać funkcjonariuszy do przeciwdziałania niewłaściwemu traktowaniu przez ich współpracowników oraz raportowanie takich przypadków. Niezbędne jest też przyjęcie środków służących ochronie sygnalistów (ang. whistleblower), o co Rzecznik Praw Obywatelskich apelował do Prezesa Rady Ministrów⁵⁷.

W ocenie KMPT odpowiednio dobrany i wyszkolony personel policyjny jest w stanie prawidłowo wykonywać swoje obowiązki, bez uciekania się do przemocy. Stanowi też skuteczną gwarancję chroniącą osoby pozbawione wolności przed torturami. Dzięki swojej wiedzy i doświadczeniu oraz możliwości kontaktu z zatrzymanymi, ma możliwość bieżącego monitorowania ich zachowania i wyłapywania niepokojących sygnałów, świadczących o złym traktowaniu. Może także podjąć skuteczne środki zaradcze, w przypadku stwierdzenia niepokojących zdarzeń (np. poprzez podjęcie interwencji, udzielenie pomocy, czy zgłoszenie położonym swoim obaw i podejrzeń). Dlatego ważne jest, by był on odpowiednio zmotywowany, świadomy w zakresie praw człowieka i postrzegał przemoc wobec zatrzymanych jako niedopuszczalny brak profesjonalizmu, rzutujący na wizerunek całej Policji.

KMPT zachęca też do zwiększenia wysiłku na rzecz budowania kultury organizacyjnej, która będzie propagować odpowiednie zachowanie personelu i zachęcać funkcjonariuszy do przeciwdziałania niewłaściwemu traktowaniu przez ich współpracowników oraz raportowanie takich przypadków.

KMPT rekomenduje też zapoznanie policjantów z *Podręcznikiem skutecznego badania i dokumentowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania (Protokołem Stambulskim)*. Stosowanie tego dokumentu rekomenduje sygnatariuszom OPCAT - SPT⁵⁸.

Protokół Stambulski zawiera m.in. standardy międzynarodowe w zakresie ochrony praw człowieka i prewencji tortur oraz wskazówki dotyczące prowadzenia skutecznych dochodzeń

⁵⁶ Zob. Drugi Raport Generalny, CPT/Inf (92) 3, § 59-60.

⁵⁷ Zob. Raport CPT z wizyty w Polsce, CPT/Inf (2014) 21, § 24; Czternasty Raport Generalny CPT, CPT/Inf (2004) 28, § 26; Raport CPT z wizyty na Ukrainie, CPT/Inf (2013) 23, § 21; Raport CPT z wizyty w Macedonii, CPT/Inf (2016) 8, § 93; Raport CPT z wizyty w Bułgarii, CPT/Inf (2015) 36, § 14; Raport CPT z wizyty w Grecji, CPT/Inf (2016) 4, § 23; Raport CPT z wizyty w Niemczech, CPT/Inf (2017) 13, § 20; Raport CPT z wizyty na Ukrainie, CPT/Inf (2017) 15, § 16. Zobacz też Wystąpienie Generalne RPO do Prezesa Rady Ministrów z dnia 16.04.2018 r. KMP.570.1.2018.RK.

⁵⁸ Zob. Raport SPT z wizyty w Peru, CAT/OP/PER/1, § 20; Raport z wizyty SPT na Ukrainie, CAT/OP/UKR/1, § 46-48; Raport SPT z wizyty w Brazylii, CAT/OP/BRA/1, § 38-39.

w sprawach o tortury, np. w zakresie metodyki przesłuchań ofiary i świadka, pozyskiwania i zabezpieczania dowodów rzeczowych (w tym dowodów natury medycznej), informacji które należy pozyskać w toku śledztwa, gromadzenia i analizowania dokumentacji. Zwraca też uwagę na psychiczne skutki tortur i ryzyko retraumatyzacji ofiary. Powyższy podręcznik będzie zatem cennym narzędziem szkoleniowym policjantów.

Z uwagi na fakt, że służba patrolowa posiada na stanie 4 paralizatory elektryczne KMPT prosi Komendanta Rejonowego Policji o przesłanie:

- listy osób przeszkolonych do ich używania wraz z kopią certyfikatów,
- kopii ewidencji pobrania, zdania, użycia i wykorzystania urządzenia, za okres od lipca do listopada 2018 r.⁵⁹,
- listy przypadków ich użycia za okres od lipca do listopada 2018 r. wraz z kopią notatek służbowych dokumentujących użycie i decyzji komendanta w zakresie prawidłowości użytkowania⁶⁰.

5. Zalecenia

Na podstawie art. 19 OPCAT Krajowy Mechanizm Prewencji Tortur zaleca:

I. Komendantowi Rejonowemu Policji Warszawa I:

1. Przeprowadzanie kontroli osobistej tylko w wyjątkowych przypadkach, uzasadnionych specyfiką danej sytuacji i po dokonaniu indywidualnej oceny ryzyka (pkt. 4.1. raportu);
2. Przeprowadzanie kontroli osobistej w niemonitorowanym pomieszczeniu, w warunkach zapewniających poczucie intymności, poza zasięgiem wzroku osób trzecich. Pomieszczenie do realizacji kontroli powinno być wyposażone w dywanik (pkt. 4.1. raportu);
3. Realizację kontroli osobistej w sposób dwuetapowy (pkt. 4.1. raportu);
4. Zapewnienie, by przy realizacji kontroli osobistej obecnych było co najmniej dwóch funkcjonariuszy tej samej płci co kontrolowany (pkt. 4.1. raportu);

⁵⁹ Zob. Wytyczne nr 4 Komendanta Głównego Policji z dnia 18 lipca 2018 r. w sprawie wybranych procedur i sposobu sprawowania nadzoru nad postępowaniem policjantów lub innych wyznaczonych osób z przedmiotami przeznaczonymi do obezwładniania osób za pomocą energii elektrycznej, pozostającymi na wyposażeniu Policji (Dziennik Urzędowy Komendy Głównej Policji z 9 sierpnia 2018 r., Poz. 82), § 4.

⁶⁰ Tamże, § 9 i 11.

5. Stosowanie kajdanek tylko wtedy, gdy wyraźnie uzasadnia to ocena ryzyka w indywidualnym przypadku. Kajdanki nie powinny być zbyt ciasno związane i należy je stosować tylko tak długo, jak jest to absolutnie niezbędne (pkt. 4.1. raportu);
6. Wyeksponowanie w widocznych miejscach przy wejściu do Komendy oraz na jej terenie danych teleadresowych: instytucji stojących na straży praw człowieka - Rzecznika Praw Obywatelskich (wraz z numerem bezpłatnej infolinii 0 800 676 676), Rzecznika Praw Dziecka, wybranych organizacji pozarządowych (np. Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka, Stowarzyszenia Amnesty International), właściwej miejscowo Prokuratury, Biura Spraw Wewnętrznych Policji (pkt. 4.2. pkt. a i 4.3. pkt a raportu);
7. Sporządzenie listy adwokatów i radców prawnych wpisanych na listę Okręgowej Rady Adwokackiej w Warszawie i Okręgowej Izby Radców Prawnych w Warszawie, informowanie o jej istnieniu osoby zatrzymane i udostępnianie jej tym osobom w przypadku zgłoszenia takiej chęci (pkt. 4.2. pkt. a raportu);
8. Poddawanie badaniom lekarskim wszystkich zatrzymanych (pkt. 3.2 i 4.2. pkt b raportu);
9. Przeprowadzanie badań medycznych poza zasięgiem wzroku i słuchu funkcjonariusza Policji, chyba że osoba wykonująca badanie podejmie inną decyzję (pkt. 4.2. pkt b raportu);
10. Rejestrację dźwięku i obrazu podczas przesłuchań (pkt. 4.2. pkt. c raportu);
11. Utworzenie specjalnych pokoi, wyposażonych w system rejestracji audio-wideo, przeznaczonych do przesłuchań i rozpytań (pkt. 4.2. pkt. c raportu);
12. Odnotowywanie w rejestrze przepustek jednorazowych daty i godziny opuszczenia Komendy przez przebywającą na jej terenie osobę oraz przypomnienie funkcjonariuszom o obowiązku systematycznego odnotowywania w rejestrze przepustek jednorazowych wymaganych informacji (pkt. 4.2. pkt. c raportu);
13. Jednoznaczne wskazanie charakteru pomieszczenia, o którym mowa w pkt. 4.3. pkt. a) raportu i dostosowanie jego wyposażenia do standardów określonych przepisami prawa;
14. Dokonanie przeglądu użytkowanych środków transportu w świetle standardów wskazanych w pkt. 4.3. pkt. b) raportu, w celu zapewnienia pełnego bezpieczeństwa zatrzymanych. Pojazdy nie spełniające powyższych wymogów powinny zostać wycofane z użytkowania;
15. Włączenie do programów szkoleń i kursów policyjnych zagadnień związanych z: ochroną praw człowieka i prewencją tortur, Protokołem stambulskim, komunikacją

interpersonalną, sposobami radzenia sobie ze stresem, przeciwdziałaniem wypaleniu zawodowemu (pkt. 4.3. pkt. a raportu).

KMPT prosi też **Komendanta Rejonowego Policji Warszawa I** o przekazanie informacji i dokumentacji dotyczącej:

- a) zatrzymanych w dniu 10 lipca 2018 r. trzech kobiet narodowości bułgarskiej (pkt. 4.2. a) raportu);
- b) szkoleń oraz przypadków użycia i ewidencjonowania paralizatorów (pkt. 4.3. pkt. a raportu).

II. Komendantowi Stołecznemu Policji:

1. Zapewnienie środków finansowych na realizację powyższych zaleceń, wymagających nakładów finansowych.

III. Komendantowi Głównemu Policji:

1. KMPT zwraca się o udzielenie szczegółowych informacji w zakresie realizowanego pilotażu Systemu Rejestracji Audio-Wideo RAW, w szczególności zasad działania, liczby urządzeń przekazanych do testów, ich lokalizacji (jednostek Policji i wydziałów) oraz wskazania, czy w urządzenia zostali wyposażeni funkcjonariusze pionów dochodzeniowo-śledczych i kryminalnych. KMPT chciałby też poznać wyniki pilotażu i dalsze plany w tej kwestii (pkt. 4.2. pkt. c raportu).